

INSTITUTI I KURRIKULËS DHE I TRAJNIMIT

PROGRAMET E KURRIKULËS BËRTHAMË TË GJIMNAZIT

FUSHA: SHKENCA SHOQËRORE

LËNDA: HISTORI E QYTETËRIMIT BOTËROR

KODI: 8.2

**PROGRAMET E LËNDËS HISTORI E QYTETËRIMIT BOTËROR
PËR KLASAT 10-11**

TIRANË, SHTATOR 2008

Historia e qytetërimit botëror

Programi “Historia e qytetërimit botëror”, studion tërë aspektet e jetës shoqërore si shteti, ligji, zhvillimin ekonomik, shoqëria, kultura materiale dhe shpirtërore, si dhe veprimtaritë e jetës së përditshme, duke vendosur një raport të barabartë midis këtyre fushave të jetës Përvoja njerëzore, e vendosur nga programi në një kornizë historike tematike, nuk paraqitet e kufizuar vetëm në një aspekt të jetës, si në programet e mëparshme, por trajton probleme që lidhen me qytetërimin, duke filluar nga elementet e jetës së përditshme, pra nga mënyra e jetesës, e deri te sistemet ekonomike, politike e kulturore.

Historia e qytetërimit botëror ka për qëllim, përgatitjen e nxënësve për të qenë qytetarë të informuar të botës, të aftë për të ndërvepruar me individ dhe grupe individësh të kulturave të ndryshme, si dhe të aftë për të kuptuar të kaluarën, të sotmen dhe perspektivat e së ardhmes.

Programi “Historia e qytetërimit botëror”, që zhvillohet në klasat 10,11, trajton ngjarjet historike në vazhdimësi kronologjike, e cila mundëson lidhjen e brendshme e të jashtme midis periudhave dhe shoqërive të ndryshme, si dhe lidhjet e qytetërimit të popullit shqiptar me qytetërimin botëror.

Në klasën e 10-të, programi “Historia e Qytetërimeve në antikitet dhe në mesjetë” trajton qytetërimet e zhvilluara në luginat e lumenjve dhe në brigjet detare mesdhetare, veçoritë e zhvillimit, bashkëveprimin, si dhe ndikimin e tyre mbi qytetërimet e mëvonshme. Ai përfshin dhe qytetërimin mesjetar, duke pasqyruar tipologjinë e këtij qytetërimi, i njohur ndryshe dhe si “epoka e errët” e qytetërimit botëror.

Në klasën e 11-të, programi “Historia e Qytetërimeve moderne dhe bashkëkohore” trajton evoluimin e qytetërimit evropian nga periudha e mesjetës në atë moderne, duke evidentuar frymën e re që ai merr me zbulimet e mëdha gjeografike dhe me lëvizjet e mëdha kulturore, fetare e politike, që përfshinë Evropën pas shekullit XV. Qytetërimi modern vijon me qytetërimin bashkëkohor, i cili pasqyron ndryshimet e mëdha që ndodhën pas Luftës së Dytë Botërore deri në ditët e sotme.

Programi “Historia e qytetërimit botëror”, shpreh risi për problematikën që ai sjell dhe mënyrën e trajtimit, në krahasim me kurikulën e mëparshme të arsimit të mesëm. Ai synon që të krijojë te nxënës-i/ja bindjen se qytetërimi i sotëm është një vazhdimësi progresive e qytetërimit të hershëm, pra e sotmja e ka burimin tek e kaluara dhe është e lidhur me të.

Ruajtja e kronologjisë zbaton kriterin shkencor të zhvillimit të ngjarjeve mbi lidhjen shkak – pasojë dhe vazhdimësinë progresive të rrjedhës historike.

Trajtesa tematike e historisë së qytetërimit botëror, shpreh natyrën përzgjedhëse (selektive) të programit, i cili nuk ka si qëllim të mbulojë gjithë ngjarjet e historisë së qytetërimit botëror, gjë që do të sillte një ngarkesë të panevojshme për nxënësin, por të trajtojë problemet thelbësore, modelet historike që përbëjnë rrënjët e qytetërimit të sotëm. Trajtesa tematike ka pasur parasysh dhe vendosjen e një balance historike mes kontributeve të shoqërive në lindjen dhe zhvillimin e qytetërimit botëror, duke shprehur vlerat e tyre në një këndvështrim të barabartë.

Ky program e ndihmon nxënësin që të kuptojë më mirë realitetin e sotëm dhe ngjarjet aktuale që ndodhin, t’i analizojë ato në mënyrë kritike, duke bërë lidhjen e së sotmes me të shkuarën historike dhe me perspektivat e së ardhmes. Programi shpalos hapësira që i japin mundësi nxënësit për t’u përfshirë në ato fusha ku ai dëshiron të thellohet.

Programi “Historia e qytetërimit botëror” për klasat 10, 11

Historia, si një shkencë humane, është thelbësore në zhvillimin e qytetarëve, të cilët i kuptojnë çështjet aktuale me zgjuarsinë dhe mprehtësinë e fituar nga përvojat e së shkuarës.

Mungesa e njohurive mbi të kaluarën rrezikon të çojë në harresë dhe humbje të identitetit, duke na bërë të paaftë për të kuptuar zhvillimet e tashme dhe ato që do të ndodhin në të ardhmen. Pa historinë, shoqëria njerëzore do ta kishte të vështirë t’u përgjigjej pyetjeve të tilla si: si ka qenë, ku ka ndodhur, si ka ndryshuar, si është zhvilluar në hapësirë dhe kohë, cilat janë vlerat e saj thelbësore, cilat vendime të së shkuarës ndikojnë në zhvillimet aktuale.

Studimi i historisë i ndihmon nxënësit të zhvillojnë një ndjenjë humanizmi të gjerë, të kuptojnë zhvillimin e personalitetit të tyre, mënyrën si ata ngjasojnë dhe diferencohen nga të tjerët në raport me kohën dhe hapësirën, të dallojnë diferencën midis supozimit dhe faktit, të kuptojnë kompleksitetin e çështjes historike, të mos besojnë në përgjigjen e paargumentuar dhe të respektojnë përpikërinë e burimeve historike, duke shmangur analogjinë false, të njohin abuzimet nga “mësimet” historike, të peshojnë pasojat që vijnë nga to si dhe të marrin parasysh se padija për të shkuarën na bën të “burgosurit” e saj.

Një kuptim i thellë dhe i gjerë i historisë, pasuron përvojën personale të nxënësve, pasi i mëson ata të luajnë rolin e tyre në jetë dhe shoqëri, si ruajtës të parimeve të një shoqërie demokratike, si trashëgimtarë të shumë kulturave dhe si anëtarë të një bote ekonomikisht të ndërvarur dhe me kultura të ndryshme që jetojnë në harmoni, duke respektuar identitetin e njëra-tjetrës.

1. SYNIMI I LËNDËS

Lënda “Historia e qytetërimit botëror” synon:

- Të aftësojë nxënësit për të ndërvepruar me individë dhe grupe individësh të kulturave të ndryshme, për të njohur të kaluarën, për të kuptuar ndërveprimin e saj me të sotmen dhe me perspektivat e së ardhmes, duke nxënë, analizuar dhe menduar në mënyrë kritike.
- Të zhvillojë aftësitë intelektuale të nxënësit për të analizuar dhe për të interpretuar informacionin historik në mënyrë kritike dhe të përgjegjshme, nëpërmjet dialogut, kërkimit të së vërtetës dhe përmes debatit të hapur sidomos për çështjet të ndjeshme historike.
- Të aftësojë nxënësit për t’u bërë qytetarë aktiv dhe të përgjegjshëm në dimensionet lokale, kombëtare, rajonale, Evropiane e globale duke ju mundësuar atyre të ndërtojnë identitetin individual dhe kolektiv përmes njohjes së trashëgimisë së tyre historike të përbashkët.
- Të ngrëjë vlerat themelore të qytetarisë si tolerancën, mirëkuptimin, të drejtat e njeriut dhe demokracinë.

1. OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHËM

- Të përshkruajë momentet më kulmore të zhvillimit të shoqërisë, nëpërmjet një trajtimi kronologjik tematik.

- Të përshkruajë përvojën historike të shoqërisë, për të kuptuar më mirë nxënësit jetën aktuale dhe për të qenë të aftë të projektojnë të ardhmen, duke nxitur tek ata të menduarin në mënyrë kritike.
- Të interpretojë shoqërinë njerëzore në të kaluarën, për të kuptuar nxënësit të sotmen dhe ndikimin e tyre në zhvillimet historike të së ardhmes.
- Të zhvillojë te nxënësit aftësitë për të kuptuar perspektivat e ndryshimeve historike, në një botë në ndryshim.
- Të interpretojë efektin e kohës, të vazhdimësisë dhe të ndryshimit në marrëdhëniet historike dhe rolin e tyre në perspektivat e së ardhmes.
- Të edukojë nxënësit me ndenjen e mirëkuptimit dhe të besimit të ndërsjellë midis popujve, nëpërmjet studimit të kulturës, të shkëmbimeve të shumanshme dhe të trashëgimisë.
- Të argumentojë vlerat e trashëgimisë historike, duke e vlerësuar këtë trashëgimi si pjesë të përcaktimit të identitetit të një populli.
- Të aftësojë nxënësit për punë kërkimore, nëpërmjet teknikave alternative, duke nxjerrë veçoritë historike me anë të interpretimeve të ndryshme të dijeve.
- Të vlerësojë pozitën e qytetërimit shqiptar brenda qytetërimit botëror.
- Të forcojë ndjenjën e identitetit kombëtar dhe të respektit për historinë kombëtare, me qëllim zgjerimin e përmasave evropiane në studimin e historisë.
- Të krijojë mundësi për punë kërkimore, duke u bazuar në burime historike, për studimin e ngjarjeve të ndryshme të historisë.
- Të edukojë frymën argumentuese përballë tezave të ndryshme rreth një fenomeni historik.
- Të tregojë lidhjen e vlerave pozitive si: toleranca dhe respektimi i dallimeve ndërmjet kulturave të ndryshme, përmes studimit të historisë.
- Të zhvillojë, përmes studimit të historisë, aftësitë qytetare, të cilat kontribuojnë në rritjen e tyre personale si individë, në përgatitjen e tyre për në jetë, në punë dhe në shoqëri.
- Të përcaktojë detyrimet dhe përgjegjësitë në kuadrin e shtetit ligjor, të mbrojtjes së të drejtave dhe të lirive të individit, nëpërmjet pajisjes me kulturë të plotë demokratike.

2. OBJEKTIVA SIPAS LINJAVE DHE NËNLINJAVE

KLASA e 10-të

36 javë x 1 orë = 36 orë

HISTORIA E QYTETËRIMIT BOTËROR

“HISTORIA E QYTETËRIMEVE NË ANTIKITET DHE NË MESJETË”

Linja 1

Qytetërimi në parahistori

Përshkrimi i linjës

Kjo linjë do t'i prezantojë nxënës/it-es kuptimin dhe vlerat që ka historia e qytetërimit botëror. Nëpërmjet kësaj linje, nxënës/i-ja do

të kuptojë dhe analizojë ngjarjet historike, në lidhjet e tyre shkak pasojë, rolin që ka luajtur mjedisi në zhvillimin e qytetërimeve si dhe ndryshimet fizike, ekonomike, sociale dhe kulturore, që pësoi njeriu në parahistori. Ai/ajo do të kuptojë veprimtarinë e historianit në punë nëpërmjet veprimtarive praktike.

Veprimtaritë praktike kanë për qëllim të vendosin nxënësin në pozitën e një historiani, si një zbulues (eksplorues) dhe mbledhës faktesh e dokumentesh, përzgjedhës, gjurmues (hulumtues) e vlerësues, i aftë për të mbajtur qëndrimin e tij për ngjarje të ndryshme historike, duke u bazuar në burime historike.

Orë të sugjeruara¹ 4

Nënlinja	Përmbajtje e sugjeruar ²	Objektiva
----------	-------------------------------------	-----------

¹ Orë të sugjeruara janë orët e planifikuara nga specialistët për zhvillimin e linjës. Shuma totale e orëve të linjave duhet të jetë sa numri i plotë i orëve në planin mësimor për këtë lëndë. Quhen të sugjeruara, sepse i jepet liri zbatuesit të programit (mësuesit), që të shtojë ose të pakësojë numrin e sugjeruar të orëve në masën 10%, sipas nevojave të klasës.

² Përmbajtjet e sugjeruara janë çështje mësimore të rekomanduara nga specialistët, për të orientuar hartuesit e tekstit të lëndës, në zberthimin e objektivave lëndorë. Ato nuk përfaqësojnë një njësi ore mësimore. Quhen të sugjeruara, pasi hartuesit e tekstit mund të zvogëlojnë ose të zgjerojnë hapësirën e çështjeve mësimore të sugjeruara, por ata duhet të zbatojnë me rreptësi përmbajtjen e objektivave të nënlinjave.

<p>Historia e qytetërimit</p>	<p><i>Kuptimi mbi historinë e qytetërimit</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Ç'kuptojmë me qytetërim? ▪ Periodizimi i parahistorisë. ▪ Shoqëria parahistorike veprimtaria e njeriut (Homo sapiens) mbi natyrën si një proces evolutiv dhe pasojat që solli. ▪ Besimi dhe artet në parahistori. 	<p>Në përfundim të klasës së 10-të nxënës/i-ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ të përdorë saktë konceptet historike kyçe: histori qytetërimi, qytetërim, burime, periodizim, dokumente, mjedis, paleolit, mezolit, neolit, hominid, homosapiens, epokë akullnajore, parahistori, shoqëri parahistorike. ▪ të shpjegojë kuptimin e nocionit qytetërim; ▪ të analizojë objektin e historisë së qytetërimit; ▪ të evidentojë tërësinë e vlerave materiale dhe shpirtërore të krijuara nga qytetërimet në zhvillimin historik të tyre. ▪ të vlerësojë drejt ndikimin e mjedisit në zhvillimin e një qytetërimi; ▪ të tregojë epokat parahistorike, duke identifikuar shtrirjen kohore të tyre. ▪ të përshkruajë ndryshimet që pësoi njeriu gjatë evolucionit të tij; ▪ të analizojë veprimtaritë e njeriut që çuan në krijimin e komuniteteve të para njerëzore. ▪ të shpjegojë veprimtaritë e para ekonomike, zhvillimin e mendimit, të besimit e të artit dhe të komuniteteve të hershme njerëzore, si pikënisje e qytetërimit botëror; ▪ të vlerësojë epërsitë që solli ndarja e punës dhe përdorimi i metaleve në zhvillimin e shoqërisë njerëzore.
	<p><i>Veprimtari praktike të sugjeruara³:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Organizimi kronologjik i historisë. ▪ Llogaritja e kohës (pr. K; ps. K), llojet e kalendarëve dhe periodizimi i historisë. ▪ Puna me dokumente historike (arkiv, bibliotekë, muze). ▪ Gjurmë të 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ të përcaktojë periudhat historike: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Antikitët, ✓ Mesjetë, ✓ Moderne (moderne e hershme 1500 – 1815 dhe moderne 1815 – 1945) ✓ Bashkëkohore 1945 – sot ; ▪ të tregojë organizimin kronologjik të historisë, me qëllim vendosjen e ngjarjeve dhe të njerëzve në periudha të ndryshme historike, për të shpjeguar marrëdhëniet historike; ▪ të kryejë veprime për llogaritjen e kohës; ▪ të ndërtojë linjën e kohës, duke vendosur në të periudhat historike dhe ngjarjet e rëndësishme

³ Veprimtari praktike të sugjeruara janë orë praktike në funksion të përpunimit dhe thellimit të njohurive të reja, si dhe të aftësimit praktik të nxënësve. Këto veprimtari praktike janë dhënë për çdo nënlinjë, duke u ndarë në raportin 30% veprimtari praktike, kundrejt 70% njohuri të reja. Janë të sugjeruara, sepse përdoruesit e programit (hartuesit e tekstit dhe mësuesit) mund t'i ndryshojnë këto veprimtari të sugjeruara, në funksion të nevojave të përpunimit të lëndës dhe të përshtatjes së këtyre veprimtarive me ngjarjet e reja në kohë. Në rubrikën veprimtari praktike të sugjeruara mund të jenë dhënë më shumë se 30% tema veprimtarish praktike, që i përkasin një linje për përpunimin e njohurive. Përdoruesit e programit duhet të përzgjedhin në masën 30 %, ato veprimtari që i mendojnë më të përshtatshme, për përpunimin e objektivave të linjës dhe të nënlinjës.

	<p>parahistorisë në vendin tonë. Popujt që kanë populluar në lashtësi Ballkanin.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kushtet historike që ndikuan në kalimin e organizimit shoqëror e drejtimin e tij, nga gruaja te burri. 	<p>historike;</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të përdorë</u> një gjerësi burimesh historike dhe informacioni të duhur, duke përfshirë dokumentet, burimet e shtypura, historinë gojore, medie, piktura, muze, galeri, fotografi, muzikë dhe internetin si bazë hetimi vetjak, për ndërtimin dhe argumentimin e një ngjarjeje historike; ▪ <u>të evidentojë</u>, nëpërmjet burimeve alternative, gjurmë të parahistorisë në vendin tonë dhe të identifikojë popujt, që kanë populluar në lashtësi Ballkanin; ▪ <u>të shpjegojë</u> dallimet mes shoqërisë matriarkale dhe asaj patriarkale.
--	---	---

Linja 2

Qytetërimet botërore në antikitet.

(Mijëvjeçari IV pr. K. – shek. V ps. K.)

Përshkrimi i linjës

Kjo linjë do të përshkruajë dhe analizojë kushtet, etapat dhe tiparet ekonomike, shoqërore, politike dhe kulturore të qytetërimeve antike në Mesopotami, Egjipt, Greqi e Romë. Nëpërmjet njohurive të mara në këtë linjë, nxënësit i krijohet mundësia të analizojë zhvillimet e qytetërimeve në brigjet e lumenjve në plan krahasues me qytetërimet në brigjet e deteve mesdhetare, për të kuptuar lidhjen midis këtyre qytetërimeve. Kjo linjë do t'i pajisë nxënësit me njohuri dhe shprehje për shoqëritë në lashtësi, duke evidentuar tiparet e përbashkëta dhe veçantitë e tyre.

ORË TË SUGJERUARA: 16

Nënlinja	Përmbajtje e sugjeruar	Objektiva
----------	------------------------	-----------

<p>Qytetërimet e hershme. (<i>Mijëvjeçari IV – II pr. K</i>)</p>	<p>Lindja e qytetërimeve të hershme:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Harta e qytetërimeve të hershme. ▪ Veçoritë e zhvillimeve ekonomike, tipare të përbashkëta të ekonomisë së Mesopotamisë dhe të Egjiptit. 	<p>Në përfundim të klasës së 11-të nxënës/i-ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të përdorë saktë</u> termat dhe konceptet historike kyçe, si : qytetërim, mbeturina lumore, kodet, pushtet hyjnor, pushtet i dhuruar nga zoti, kavaleri, shpikje, shkrimi, politeizmi, henoteizmi, piramida, mumie, barbarë, koloseumi; ▪ <u>të vlerësojë</u> rolin e figurave kryesore historike në këtë periudhë, si, p. sh.: Sargoni, Hammurabi, Menesi, Ramsesi II; ▪ <u>të tregojë</u> në hartë vendndodhjen e të gjitha qytetërimeve, që lindën në brigjet e lumenjve; ▪ <u>të përcaktojë</u> kohën e lindjes së qytetërimeve në Mesopotami dhe në Egjipt; ▪ <u>të shpjegojë</u> rolin e mjedisit gjeografik në evolucionin e qytetërimeve në Mesopotami dhe në Egjipt; ▪ <u>përshkruajë</u> tiparet ekonomike të Mesopotamisë dhe të Egjiptit; ▪ <u>të krahasojë</u> veçoritë ekonomike të Mesopotamisë dhe të Egjiptit.
	<p>Shteti dhe shoqëria, në Mesopotami</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Organizimi shoqëror në Mesopotami.; ▪ Lindja e shtetit dhe veçoritë e tij në Mesopotami, Hamurabi dhe kodet e tij. <p>Shteti dhe shoqëria, në Egjipt</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Zhvillimi i shoqërisë në Egjipt, ndërtimi piramidial i shoqërisë egjiptiane. ▪ Lindja e shtetit dhe veçoritë e tij në Egjipt. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të shpjegojë</u> ndërtimin shoqëror në Mesopotami dhe në Egjipt, duke krahasuar veçoritë e tyre; ▪ <u>të identifikojë</u> tiparet e organizimit shtetëror dhe karakterin e tij në Mesopotami dhe në Egjipt; ▪ <u>të analizojë</u>, nëpërmjet krahasimit, rolin e monarkut si “pushtet zot” dhe “pushtet i dhuruar nga zoti”, duke nxjerrë përfundime mbi këtë çështje; ▪ <u>të shpjegojë</u> karakterin dhe rolin e ligjeve të Hamurabit në zhvillimet ekonomike, shoqërore e politike në Mesopotami; ▪ <u>të analizojë</u> kodin e Hamurabi;
	<p>Kultura dhe besimi në qytetërimet e hershme:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kultura, shkrimi dhe besimi në qytetërimet e hershme 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të analizojë</u> kulturën materiale e shpirtërore të qytetërimeve të hershme. ▪ <u>të argumentojë</u> ndikimin e arritjeve të këtyre qytetërimeve në jetën e sotme.
	<p>Veprimtari praktike të sugjeruara:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Enigma e piramidave. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të kërkojë</u>, <u>të grumbullojë</u> dhe <u>të përzgjedhë</u> materiale për piramidat, duke diskutuar në klasë enigmat e tyre.

<p>Qytetërimet në brigjet e deteve të Mesdheut</p>	<p><i>Lindja dhe përhapja e qytetërimeve në brigjet e deteve të Mesdheut:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Njohja me popujt e detit, lokalizimi në hartë (Fenikia, Kreto – Mikenas, Greqia, Roma, Iliria). ▪ Mjedisi dhe zhvillimi i këtyre qytetërimeve. ▪ Qytetërimi kretomikenas dhe etrusk si pararendës i qytetërimit grek dhe romak. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të përdorë saktë</u> termat dhe konceptet historike kyçe, si: popuj të detit, shkrim fenikas, mure ciklopikë, qytet-shtet, koloni, luftë civile, oligarki, demokraci, tirani, patrikë, plebenj, skllavopronarë, gladiator, perandori, stil dorik, jonik e korintik, hark triumfi, obelisk, politeizëm, letërsi, filozofi, art, arkitekturë, krishtërim, dyndje, migrim, krizë, shtete romane-gjermanike; ▪ <u>të vlerësojë</u> rolin e figurave historike kryesore në këtë periudhë, si, p. sh.: Homeri, Soloni, Dragoni, Perikliu, Romuli, Remi, Jul Çezari, Oktaviani, Spartaku, Krishti, Konstandini i Madh, Teodosi, Atila; ▪ <u>të përcaktojë</u> në hartë vendosjen dhe shtrirjen e popujve të detit. (Fenikia, Kreto – Mikenas, Greqia, Roma, Iliria); ▪ <u>të përcaktojë</u> kohën e lindjes së qytetërimeve në Feniki, Kreto-Mikenë, Greqi, Romë dhe në Iliri; ▪ <u>të analizojë</u> ndikimin e mjedisit në zhvillimin e këtyre qytetërimeve; ▪ <u>të argumentojë</u> ndikimin e qytetërimit kretomikenas dhe atij etrusk në qytetërimin grek e romak.
	<p><i>Shteti dhe ligji në Greqinë antike:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Evolucionin politik i qytet-shteteve greke: nga mbretëria në republikën oligarkike, demokratike dhe tirani. ▪ Lidhjet midis qytet – shteteve. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të përshkruajë</u> evolucionin politik të qytet – shteteve greke të Athinës dhe të Spartës; ▪ <u>të vlerësojë</u> demokracinë antike dhe ndikimin e saj në qytetërimet e mëvonshme; ▪ <u>të diskutojë</u> për karakterin e lidhjeve të qytet – shteteve greke.
	<p><i>Shteti dhe ligji në Romën antike:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Evolucionin politik i Romës, nga monarkia në republikë dhe perandori. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të përshkruajë</u> evolucionin politik të Romës; ▪ <u>të analizojë</u> krijimin e së drejtës romake si një prej legjislacioneve më të rëndësishme të jurisprudencës botërore; ▪ <u>të krahasojë</u> evolucionin politik të institucioneve greke dhe romake, duke argumentuar ndryshimet mes tyre.

	<p><i>Shoqëria dhe jeta e përditshme në qytetërimin antik grek dhe romak:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Tiparet e organizimit shoqëror në qytetërimin grek e atë romak. përkrahimi i jetës së përditshme, si : veshja, ushqimi, mobilimi i shtëpive, martesat, zakonet etj.. ▪ Roli i femrës në këto shoqëri, të drejtat e tyre ligjore. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të shpjegojë</u> tiparet e organizimit shoqëror në qytetërimin grek e atë romak; ▪ <u>të dallojë</u> nëpërmjet ilustrimeve elemente të jetës së përditshme në qytetërimin grek e atë romak; ▪ <u>të evidentojë</u> rolin e gruas në qytetërimin grek e atë romak;
	<p><i>Arti , kultura dhe shkencë në qytetërimin antik grek e atë romak dhe përhapja e tyre:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Tiparet e artit, të kulturës, shkencës dhe të arsimit në qytetërimin grek e romak. ▪ Përhapja e kulturës greke e romake. ▪ Krijimi i kolonive, kultura helenistike, zgjerimi i perandorisë romake. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të përcaktojë</u> në hartë përhapjen e qytetërimit grek e romak; ▪ <u>të përdorë saktë</u> konceptin koloni greke; ▪ <u>të evidentojë</u> rrugët nëpërmjet të cilave u përhapën këto qytetërimë; ▪ <u>të përshkruajë</u> tiparet e artit, të kulturës, të shkencës dhe të arsimit në qytetërimin grek e atë romak. ▪ <u>të krahasojë</u> tiparet e kulturës greke me atë romake.
	<p><i>Besimi në lashtësi:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Tiparet e besimit në lashtësi. ▪ Kushtet historike të lindjes së krishterimit, veçoritë e tij dhe institucionet kishtarë. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të tregojë</u> veçoritë e besimit hebre dhe pagan; ▪ <u>të analizojë</u> kushtet e lindjes së krishterimit, duke evidentuar rrethanat historike të kalimit nga besimi pagan në atë të krishterë; ▪ <u>të argumentojë</u> faktorët historikë që ndikuan në përhapjen e krishterimit.

	<p><i>Ndërprerja e qytetërimit antik në Evropë:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Popujt që migruan në territorin e Perandorisë Romake, niveli i zhvillimit të tyre, pasojat që sollën. ▪ Tiparet e shoqërisë romake pas dyndjeve të popujve. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ të përcaktojë në hartë shtrirjen e “dyndjeve të popujve” në Evropë; ▪ të përcaktojë faktorët historikë që shkaktuan lëvizjen e popujve; ▪ të analizojë pasojat që sollën migrimet e popujve në Evropë; ▪ të vlerësojë rolin e migrimeve të popujve në ndërprerjen e qytetërimit antik dhe lindjen e qytetërimit mesjetar; ▪ të analizojë shkaqet e ndërprerjes së qytetërimit antik në Evropë. ▪ të vlerësojë⁴ shkallën e përdorimit të njohurive, shprehive, aftësive dhe qëndrimeve, që zotëron nxënësi për qytetërimet antike.
	<p><i>Veprimtari praktike të sugjeruara:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Veprimtaria e Perandorit romak Konstandin.. ▪ Marrëdhëniet midis qytetërimeve të lashta. (Martesa e Kleopatrës me Mark Antonin.). ▪ Jetë paralele, Perikliu dhe Augusti. ▪ Demokracia athinase dhe tiparet e shtetit të sotëm demokratik. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ të argumentojë përfitimet e ndërsjella ndërmjet kulturave të qytetërimeve antike; ▪ të argumentojë marrëdhëniet ekonomike, politike dhe kulturore ndërmjet qytetërimit ilir dhe atij romak; ▪ të vlerësojë rolin e figurave historike në zhvillimin e shteteve.

Linja 3

Qytetërimet botërore në mesjetë. (Shek. V – shek. XV)

Përshkrimi i linjës

Kjo linjë ka për qëllim të shpjegojë dhe analizojë etapat kryesore nëpër të cilat ka kaluar zhvillimi i shoqërisë mesjetare dhe qytetërimet në mesjetë; do të krahasojë mënyrën e organizimit ekonomik, politik, dhe kulturor të këtyre qytetërimeve për të kuptuar lidhjen midis këtyre qytetërimeve. Nëpërmjet kësaj linje nxënësi do të kuptojë dhe shpjegojë kalimin nga qytetërimet në lashtësi në qytetërimet mesjetare dhe ndryshimet që pësuan këto qytetërimet.

Orë të sugjeruara: 16

⁴ Ky objektivi shërben për matjen dhe vlerësimin e njohurive, të shprehive dhe të qëndrimeve të fituara nga nxënësit për qytetërimet në antikitet. Mund të realizohet nga mësuesi, nëpërmjet një testi ose një ore përsëritjeje, por duhet theksuar se testi nuk është i detyrueshëm për t'u zhvilluar nga mësuesi.

Nënlinja	Përmbajtje e sugjeruar	Objektiva
<p>Qytetërimet botërore në mesjetë. (Shek. V – shek. X)</p>	<p><i>Qytetërimi bizantin:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Tiparet e qytetërimit bizantin. ▪ Ardhja e sllavëve në territoret Bizantine, tiparet e reja të qytetërimit bizantin. ▪ Kultura, arti dhe besimi në qytetërimin bizantin. 	<p>Në përfundim të klasës së 10-të nxënës/i-ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të përdorë saktë</u> termat dhe konceptet kyçe historike, si: trashëgimi greko-romake, , “epokë e errët”, mesjetë ndarja e kishës, perandori, katolicizëm, ortodoksi, kod, islam, allahu, kalifat, kalif, mysliman, kuran, vend i shenjtë, agjërim; ▪ <u>të vlerësojë</u> rolin e figurave historike kryesore në këtë periudhë, si, p. sh.: Justiniani, Muhamedi, Omar Khajani, Gregori i Madh, Karli i Madh, Leoni III, Otoni I; ▪ <u>të shpjegojë</u> tiparet e qytetërimit bizantin, duke argumentuar shkaqet e krijimit të tij; ▪ <u>të përcaktojë</u> në hartë lëvizjet e sllavëve në Ballkan e Bizant; ▪ <u>të përshkruajë</u> tiparet e organizimit ekonomik dhe shoqëror të qytetërimit bizantin; ▪ <u>të krahasojë</u> tiparet ekonomike dhe shoqërore të qytetërimit bizantin me tiparet ekonomike dhe shoqërore të qytetërimeve të mëparshme; ▪ <u>të japë shembuj</u> nga arti dhe kultura bizantine; ▪ <u>të argumentojë</u> në mënyrë kritike shkaqet e ndarjes së kishës së krishterë;
	<p><i>Shteti dhe ligji në qytetërimin bizantin:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Shtrirja e Perandorisë Bizantine ▪ Tiparet e organizimit shtetëror në qytetërimin bizantin. ▪ Kodi i Justinianit, momentet e lulëzimit të Perandorisë Bizantine. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të përcaktojë</u> në hartë shtrirjen e perandorisë bizantine. ▪ <u>të analizojë</u> tiparet e organizimit shtetëror të Perandorisë Bizantine; ▪ <u>të shpjegojë</u> karakterin dhe rolin e kodit të Justinianit në zhvillimet ekonomike, shoqërore e politike në Bizant; ▪ <u>të mbajë qëndrim</u>, duke argumentuar ndikimin e këtij kodi dje dhe sot.

	<p><i>Qytetërimi arab:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Tiparet e qytetërimit arab, organizimi shoqëror, ekonomik dhe kulturor. ▪ Kushtet historike të lindjes së besimit islam, përhapja dhe veçoritë e tij. ▪ Organizimi shtetëror: Kalifati. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të shpjegojë</u>, me anë të ilustrimit, tiparet e qytetërimit arab; ▪ <u>të evidentojë</u> ndikimin e qytetërimit arab në Europë; ▪ <u>të demonstrojë</u> në hartë fazat e shtrirjes së Kalifatit Arab; ▪ <u>të analizojë</u> kushtet historike të përhapjes së islamit, duke argumentuar rëndësinë e qytetërimit arab.
	<p><i>Papati dhe Perandoria e shenjtë Romake:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Përhapja e krishterimit në Europë. ▪ Administrata kishtare. ▪ Krijimi i Perandorisë së Shenjtë Romake. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të përcaktojë</u> faktorët që ndikuan në përhapjen e krishterimit në Europë; ▪ <u>të analizojë</u> rrugën historike të formimit të administratës kishtare. ▪ <u>të argumentojë</u> forcimin e autoritetit papal në Evropë; ▪ <u>të përcaktojë</u> në hartë shtrirjen e Perandorisë së shenjtë Romake; ▪ <u>të analizojë</u> pozitën e Perandorisë së shenjtë Romake. ▪ <u>të argumentojë</u> lindjen e dy autoriteteve në Europë: Perandori dhe Papa.
	<p><i>Veprimtari praktike të sugjeruara:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Hartimi i një eseje me temë : “Qytetërimi bizantin- vijimësi apo qytetërim i ri?”. ▪ Pozita e vendit tonë midis dy ngjarjeve të mëdha: ndarjes së Perandorisë Romake dhe ndarjes së kishës së krishterë në vitin 1054. Kontributi i shqiptarëve në qytetërimin bizantin. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të hartojë</u> ese argumentuese me temë “Qytetërimi bizantin-vijimësi apo qytetërim i ri?” ; ▪ <u>të argumentojë</u>, nëpërmjet diskutimit, pozitën e territoreve arbërore midis Romës dhe Bizantit; ▪ <u>të krahasojë</u> dhe <u>të argumentojë</u> qëndrueshmërinë e Perandorisë Bizantine ndaj Perandorisë Romake të perëndimit.

<p>Evolucion i qytetërimeve mesjetare. (Shek. X – shek XV)</p>	<p><i>Ndryshimet në qytetërimin mesjetar evropian:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Feudalizmi në formën e tij klasike. ▪ Tiparet themelore të këtij sistemi: <ul style="list-style-type: none"> ✓ feudi ✓ aristokracia, ✓ vasaliteti, ✓ bujkrobëria. ▪ Lindja e qyteteve, zhvillimi i tregtisë, ndryshime në strukturën shoqërore dhe në mënyrën e jetesës. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të përdorë saktë</u> termat dhe konceptet historike kyçe, si: feudalizëm, feud fisnikëri, vasalitet, bujkrobëri, vasal, detyrim, qytet, çiflig, luks, konflikte, shtresa shoqërore , komunë, Karta e Madhe e Lirive, monarki e kufizuar, republikë, emancipim, kryqëzatë, ripushtim, sistem feudal-ushtarak, sulltan, spahi, timar, krahina të vetëqeverisura, jeniçer; ▪ <u>të vlerësojë</u> rolin e figurave kryesore historike në këtë periudhë si, psh.: Grigori VII, Henriku IV, Urbani II, Bonifaci VIII, Filipi i Bukur, Xhoni Patokë; ▪ <u>të shpjegojë</u> tiparet themelore të sistemit feudal; ▪ <u>të shpjegojë dhe të analizojë</u> feudalizmin, duke evidentuar ndryshimet në jetën ekonomike dhe shoqërore; ▪ <u>të përshkruajë</u> lindjen e qyteteve dhe zhvillimin e tregtisë në Europën mesjetare; ▪ <u>të analizojë</u> strukturën shoqërore të Europës mesjetare, nëpërmjet ilustrimit të një qyteti mesjetar të Europës; ▪ <u>të krahasojë</u> mënyrën e jetesës së shtresave të ndryshme shoqërore në Europën mesjetare.
	<p><i>Marrëdhëniet midis qytetërimit arab dhe atij evropian:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Marrëdhëniet midis dy qytetërimeve, perëndimor dhe lindor: <ul style="list-style-type: none"> ✓ kryqëzatat, ✓ marrëdhëniet tregtare. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të shpjegojë</u> marrëdhëniet midis qytetërimit arab dhe qytetërimit evropian, duke evidentuar format e këtyre marrëdhënieve; ▪ <u>të përshkruajë</u> marrëdhëniet tregtare midis qytetërimit arab dhe atij evropian. ▪ <u>të përdorë saktë</u> termin kryqëzatë; ▪ <u>të shpjegojë</u> shkaqet e fillimit të kryqëzatave; ▪ <u>të përcaktojë</u> në hartë itinerarin e lëvizjes së kryqtarëve drejt lindjes; ▪ <u>të analizojë</u> karakterin dhe grupet pjesëmarrëse në kryqëzata si dhe qëllimet e tyre; ▪ <u>të evidentojë</u> pasojat e kryqëzatave në marrëdhëniet mes dy qytetërimeve.

	<p><i>Krijimi i monarkive të centralizuara në Evropë:</i> <i>Monarkia angleze:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Marrëdhëniet midis mbretërve dhe lordëve në Angli. ▪ Lindja e parlamentarizmit në Angli. ▪ Karta e Madhe e Lirive. <p><i>Monarkia franceze</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Copëtimi feudal në Francë. ▪ Konflikti midis feudalëve dhe mbretit; ▪ Monarkia absolute. <p><i>Marrëdhëniet midis papëve dhe perandorëve.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Ndryshimet në autoritetin papal në Evropë. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të identifikojë</u> monarkitë kombëtare në hartën politike të Evropës mesjetare; ▪ <u>të shpjegojë</u> procesin e kalimit nga copëtimi feudal në shtet kombëtare, duke analizuar faktorët e këtij procesi; ▪ <u>të shpjegojë</u> marrëdhëniet midis lordëve dhe mbretërve në Angli. ▪ <u>të vlerësojë</u> rolin që mori parlamenti në jetën politike të Anglisë. ▪ <u>të përshkruajë</u> përmbajtjen e Kartës së Madhe të Lirive; ▪ <u>të përcaktojë</u> karakterin e Kartës së Madhe të Lirive, si fillësë historike e monarkisë kushtetuese; ▪ <u>të gjykojë</u> mbi baraspeshimin e pushtetit të mbretit me parlamentin. ▪ <u>të diskutojë</u> për copëtimin feudal në Francë; ▪ <u>të shpjegojë</u> marrëdhëniet hierarkike midis feudalëve dhe mbretërve në Francë, duke analizuar shkaqet e këtyre marrëdhënieve; ▪ <u>të analizojë</u> arsyet e forcimit të pushtetit të mbretit në Francë. ▪ <u>të përshkruajë</u> tiparet e monarkisë absolute në Francë. ▪ <u>të krahasojë</u> rolin e parlamentin anglez me atë të asamblesë së përgjithshme në Francë. ▪ <u>të evidentojë</u> rolin e Papatit në jetën politike të Evropës Perëndimore; ▪ <u>të analizojë</u> pasojat e konfliktit midis pushtetit të papës dhe monarkëve.
	<p><i>Perandoria Osmane – perandori ndërkontinentale:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Nga selxhukët tek osmanët; etapat e zgjerimit të Perandorisë Osmane. ▪ Organizimi politik dhe zhvillimi ekonomik i Perandorisë Osmane. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të përcaktojë</u> lidhjen midis selxhukëve dhe osmanëve; ▪ <u>të tregojë</u> kushtet historike të formimit të Perandorisë Osmane; ▪ <u>të përcaktojë</u> në hartë shtrirjen e Perandorisë Osmane sipas periudhave të zhvillimit të saj; ▪ <u>të përshkruajë</u> rrugën e krijimit të shtetit osman; ▪ <u>të analizojë</u> karakterin dhe organizimin politik e shoqëror të Perandorisë Osmane.

	<p><i>Kultura në qytetërimin mesjetar:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Zhvillimi i arsimit, i artit dhe i kulturës. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ të evidentojë tiparet e zhvillimit të artit, të kulturës dhe të arsimit në qytetërimet mesjetare; ▪ të gjykojë për rolin e fesë në qytetërimin mesjetar; ▪ të krahasojë prirjet e zhvillimit të artit, të kulturës dhe të arsimit në qytetërimin arab me ato në qytetërimin perëndimor; ▪ të vlerësojë shkallën e përdorimit të njohurive, shprehive, aftësive dhe të qëndrimeve që zotëron nxënësi për qytetërimin mesjetar, duke evidentuar lidhjen e tij me qytetërimin antik.
	<p><i>Veprimtari praktike të sugjeruara:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Trashëgimia e qytetërimeve mesjetare sot. ▪ Lidhja e shqiptarëve me qytetërimet Evropiane të shek. XV. ▪ Ndarja e kishës- dukuri teologjike apo politike? ▪ Shkëmbimet tregtare, midis botës arabe dhe asaj Evropiane. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ të argumentojë trashëgiminë e qytetërimeve mesjetare sot, nëpërmjet diskutimeve, duke iu referuar burimeve historike; ▪ të kërkojë, të grumbullojë dhe të përzgjedhë materiale, për të evidentuar lidhjen e shqiptarëve me qytetërimet Evropiane të shek. XV; ▪ të shkruajë një ese argumentuese me temë: “Ndarja e kishës- dukuri teologjike apo politike?”; ▪ të kërkojë, të grumbullojë dhe të përzgjedhë materiale, duke diskutuar në klasë për shkëmbimet tregtare midis botës arabe dhe asaj Evropiane.

KLASA e 11-të

36 javë x 2 orë = 72 orë

HISTORIA E QYTETËRIMIT BOTËROR

“HISTORIA E QYTETËRIMEVE MODERNE DHE BASHKËKOHORE”

Linja 1

Qytetërimet në fillimet e historisë moderne.

Përshkrimi i linjës

Kjo linjë do të prezantojë kthesën e madhe që mori qytetërimi botëror pas Rilindjes Evropiane dhe Zbulimeve të Mëdha Gjeografike. Përmes kësaj linje, nxënës/i-ja do të kuptojë ndryshimet rrënjësore në jetën ekonomike, politike, shoqërore,

humane, kulturore, shkencore dhe fetare, të cilat sollën fillimin e botës moderne dhe patën ndikim në arritjet e qytetërimit bashkëkohor.

Orë të sugjeruara 8

Nënlinja	Përmbajtje e sugjeruar	Objektiva
Ndryshimet në qytetërimet botërore	<p><i>Humanizmi dhe Rilindja:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Thelbi i Humanizmit. ▪ Rilindja, fryma e saj në art, kulturë, shkencë e në shoqëri. ▪ Italia si qendër e Rilindjes evropiane. 	<p>Në përfundim të klasës së 11-të nxënës/i-ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të përdorë saktë</u> konceptet historike kyçe: Humanizëm, Rilindje; ▪ <u>të përcaktojë</u> tiparet e Humanizmit; ▪ <u>të evidentojë</u> kushtet historike që çuan në periudhën e Rilindjes evropiane; ▪ <u>të analizojë</u> ndryshimet e rëndësishme social- kulturore që ndodhën gjatë Rilindjes, duke përfshirë dhe ndikimin e saj në Evropë; ▪ <u>të argumentojë</u> arsyet e shndërrimit të qyteteve italiane në djepin e qytetërimit modern evropian.
	<p><i>Evropa drejt njohjes së “Botës së re”:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Rrethanat e favorshme tekniko-shkencore dhe ekonomiko-politike nxisin zbulimet gjeografike. ▪ Në kërkim të rrugëve të reja: <ul style="list-style-type: none"> ➤ zbulimet e mëdha gjeografike. ➤ kultura dhe shoqëria vendase (acteke, inke). 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të përdorë saktë</u> konceptin historik “Bota e Re”; ▪ <u>të analizojë</u> rrethanat që shkaktuan “Zbulimet e mëdha gjeografike”; ▪ <u>të përcaktojë</u> në hartë rrugën që përshkuan udhëtarët evropianë, në kërkim të “Botës së Re”; ▪ <u>të vlerësojë</u> kulturën e popujve të “Botës së Re”.
	<p><i>Ndryshimet fetare në Evropë:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Rrënjët e Reformacionit, doktrina protestante, përfaqësuesit kryesorë. ▪ Kundërreforma katolike dhe karakteri relativ i saj. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të përdorë saktë</u> konceptet historike kyçe: reformacion, kundërreformacion; ▪ <u>të përcaktojë</u> faktorët që sollën përçarjen në besimin katolik; ▪ <u>të analizojë</u> idetë kryesore të Luterit dhe Kalvinit, duke treguar veçoritë e pikëpamjeve të tyre; ▪ <u>të shpjegojë</u> veçoritë e Reformacionit në Angli; ▪ <u>të analizojë</u> pasojat e Reformacionit protestant në Evropë; ▪ <u>të shpjegojë</u> përmbajtjen dhe karakterin e Konkilit të Trentos;

	<p>Perandoria Osmane dhe Evropa:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Zgjerimi i Perandorisë Osmane në territoret evropiane, përhapja e qytetërimit osman në ato territore. ▪ Ndërprerja e ekspansionit osman në Evropë. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të përcaktojë</u> në hartë zgjerimin e Perandorisë Osmane; ▪ <u>të ilustrojë</u>, nëpërmjet shembujve, trashëgiminë e qytetërimit osman në art, kulturë, shkencë dhe në ekonomi, jetë e përditshme; ▪ <u>të analizojë</u> ndikimin që pati përhapja e qytetërimit osman në Evropë; ▪ <u>të argumentojë</u> faktorët që sollën ndërprerjen e ekspansionit osman në Evropë.
	<p>Shoqëria, arti dhe kultura në shek. XVI-XVII:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Shoqëria, mënyra e jetesës në përputhje me shtresat, pozita e gruas në shoqëri. ▪ Kultura, arti, shkenca dhe arsimi. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të ndërtojë</u> strukturën e shoqërisë evropiane në shek. XVI - XVII; ▪ <u>të përcaktojë</u> ndryshimet sociale dhe kulturore që ndodhën gjatë Rilindjes, duke përfshirë përparimet në teknologji, art, arkitekturë dhe në ide; ▪ <u>të evidentojë</u> kontributin e përparimeve shkencore në shoqërinë evropiane; ▪ <u>të vlerësojë</u> rolin e figurave kryesore historike në këtë periudhë, si, p. sh.: Papa Leoni, Brunelesko, Gutenbergu, Erazmi i Roterdamit, Leonardo Da Vinçi, Mikelanxhelo Buonaroti, Servantesi, Shekspiri, Galileu, Koperniku; ▪ <u>të vlerësojë</u> shkallën e përdorimit të njohurive, shprehive, aftësive dhe qëndrimeve që zotëron nxënësi për qytetërimin botëror në fillimet e historisë moderne.
	<p>Veprimtari praktike të sugjeruara:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Ndikimi i qytetërimeve të lashta në Rilindjen evropiane. ▪ Shqipëria dhe Ballkani nën Perandorinë Osmane. ▪ Ndikimi i Rilindjes evropiane te shqiptarët. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të gjykojë</u> për ndikimin e qytetërimeve të lashta në Rilindjen evropiane; ▪ <u>të argumentojë</u> ndikimin e qytetërimit osman në Ballkan dhe në Shqipëri; ▪ <u>të analizojë</u> ndikimin e Rilindjes evropiane te shqiptarët; ▪ <u>të evidentojë</u> humanistët shqiptarë si Marlin Barleti, Pal Ëngjëlli, Mikel Maruli.

Linja 2

Koha e ndryshimeve thelbësore.

Përshkrimi i linjës

Kjo linjë ka për qëllim të pasqyrojë ndryshimet rrënjësore, që shkaktuan revolucionet politike, industriale dhe ideologjike në qytetërimin perëndimor dhe botëror. Linja përfshin lindjen e nacionalizmit i cili çoi në krijimin e

shteteve nacionale ne Evropën Qendrore dhe Ballkan. Gjithashtu linja trajton edhe fillimet e liberalizmit në jetën politike dhe ekonomike që i siguroi qytetarit të drejtat sociale dhe politike.

Orë të sugjeruara: 25

Nën linja	Përmbajtje e sugjeruar	Objektiva
<p>Ndryshimet në kulturën politike dhe ekonominë Evropiane.</p>	<p><i>Kultura politike dhe shtetet moderne :</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Absolutizmi në Francë. ▪ Iluminizmi. ▪ Reformat iluministe të Frederikut të Madh, të Maria Terezës, Pjetrit të Madh dhe të Katerinës II. 	<p>Në përfundim të klasës së 11-të nxënës/i-ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të përdorë saktë</u> konceptet historike kyçe: merkantilizëm, kapitalizëm, kolonializëm, iluminizëm; ▪ <u>të analizojë</u> tiparet e qeverisjes në Francë duke evidentuar absolutizmin e Luigjit XIV; ▪ <u>të përcaktojë</u> idetë e iluministëve dhe ndikimin e tyre në ndryshimet e jetës së qytetërimeve botërore; ▪ <u>të analizojë</u> reformat iluministe të Frederikut të Madh, të Maria Terezës, të Pjetrit të Madh dhe të Katerinës II, duke i krahasuar mes tyre; ▪ <u>të vlerësojë</u> ndikimin e modeleve të monarkëve iluministë në Evropën e shek. XIX;
	<p><i>Zhvendosja e tregut botëror nga Mesdheu drejt Atlantikut:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Ekonomia atlantike: shkëmbimet tregtare midis Evropës dhe “Botës së Re. ▪ Merkantilizmi, kapitalizmi, komunikacioni. ▪ Krijimi i kolonive. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të analizojë</u> ndryshimet, që sollën zbulimet gjeografike në ekonomi dhe në shkencë; ▪ <u>të analizojë</u> pasojat ekonomike (ku përfshihet roli i teorisë tregtare merkantiliste), revolucionin tregtar dhe kapitalizmin në fillimet e tij; ▪ <u>të gjykojë</u> për shkaqet e zhvendosjes së tregut botëror; ▪ <u>të përshkruajë</u> kulturat e reja bujqësore që u këmbyen ndërmjet midis Evropës dhe “Botës së re” pas zbulimeve gjeografike; ▪ <u>të argumentojë</u> lidhjen midis zbulimeve gjeografike dhe procesit të kolonializmit; ▪ <u>të përshkruajë</u> kolonializmit si parakusht i krijimit të perandrive botërore. ▪ <u>të analizojë</u> shkaqet dhe pasojat e sistemit të skllavërisë moderne.

<p>Revolucionet dhe ideologjitë e reja</p>	<p><i>Revolucionet, në Angli, Amerikë e Francë</i>):</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Revolucioni anglez: shkaqet e fillimit, etapat, Revolucioni i Lavdishëm, triumfi i parlamentarizmit. ▪ Revolucioni amerikan: pavarësia e kolonive angleze në Amerikën e Veriut, konflikti i 13 kolonive angleze me Anglinë, shpallja e Kushtetutës amerikane, lufta civile. ▪ Revolucioni francez, fazat e tij, Deklarata mbi të “Drejtat e Njeriut dhe Qytetarit”. ▪ Periudha Napoloniane e Francës, Evropa pas rënies së tij. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të përdorë saktë</u> termat dhe konceptet historike kyçe: revolucion, hop, zhvillim i vrullshëm, luftë civile, protektorat, restaurim, kompromis, kushtetutë, liri, barazi, vëllazëri; ▪ <u>të përkufizojë</u> konceptet revolucion politik, revolucion social, revolucion industrial; ▪ <u>të përshkruajë</u> fazat e revolucionit anglez, duke argumentuar evolucionin politik të tij; ▪ <u>të analizojë</u> përmbajtjen, karakterin dhe vlerat e Aktit mbi të Drejtat e Njeriut; ▪ <u>të shpjegojë</u> tiparet e qeverisjes pas revolucionit në Angli; ▪ <u>të shpjegojë</u> shkaqet e luftës për pavarësi të kolonive angleze të Amerikës së Veriut; ▪ <u>të evidentojë</u> rolin dhe vlerat e Deklaratës së Pavarësisë të kolonive angleze të Amerikës së Veriut; ▪ <u>të vlerësojë</u> kushtetutën amerikane, duke gjykuar për risitë që ajo solli lidhur me organizimin shtetëror, në qytetërimin botëror; ▪ <u>të analizojë</u> shkaqet e luftës civile, duke nxjerrë përfundime për rrjedhojat e saj; ▪ <u>të analizojë</u> shkaqet e shpërthimit të Revolucionit në Francë; ▪ <u>të evidentojë</u> fazat e Revolucionit francez; ▪ <u>të shpjegojë</u> vlerat e Deklaratës mbi të “Drejtat e Njeriut dhe Qytetarit” , si bazë e demokracisë liberale në Francë; ▪ <u>të analizojë</u> idetë e reja të revolucionit francez dhe ndikimin e tyre në qytetërimin botëror; ▪ <u>të vlerësojë</u> rolin që luajtën revolucionet (anglez, amerikan, francez) dhe ndikimet që ato sollën në mendimin politik global; ▪ <u>të shpjegojë</u> faktorët e ardhjes në pushtet të Napolonit; ▪ <u>të shpjegojë</u> fushat dhe karakterin e reformave të ndërmarra nga Napoloni, duke analizuar ndikimin e tyre në qytetërimin francez dhe atë evropian; ▪ <u>të përcaktojë</u> në hartë fazat e zgjerimit të territorit francez në periudhën e Napolonit; ▪ <u>të evidentojë</u> ndryshimet politike që pësoi Evropa pas rënies së Napolonit.
---	--	--

	<p><i>Industrializimi dhe qytetërimi botëror:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Zhvillimet e shkencës - paraprijëse të revolucioneve industriale. ▪ Revolucioni i Parë dhe i Dytë Industrial. ▪ Ndryshimet që sollën revolucionet në ekonomi dhe në mënyrën e jetesës. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të përshkruajë</u> faktorët që paraprinë Revolucionin e Parë Industrial; ▪ <u>të shpjegojë</u> ecurinë e Revolucionit të Parë Industrial dhe rrjedhojat sociale të tij; ▪ <u>të argumentojë</u> lidhjen e Revolucionit të Dytë industrial me zhvillimin e industrisë dhe urbanizimit; ▪ <u>të krahasojë</u> shkaqet dhe rrjedhojat e Revolucionit të Parë Industrial kundrejt Revolucionit të Dytë Industrial, duke evidentuar ndikimet që ato patën në jetën ekonomike e sociale të qytetërimeve botërore.
--	---	---

	<p><i>Ideologjitë e reja:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Romantizmi nacionalizmi dhe liberalizmi. ▪ Lëvizjet kombëtare dhe mënyrat e ndryshme të krijimit të komb-shteteve të reja (Perandoria Habsburgase, Bashkimi i shteteve gjermane, Perandoria Osmane). ▪ Fillesat e Demokracisë liberale. (Angli, SHBA, Gjermani) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të përdorë saktë</u> konceptet historike kyçe: romantizëm, nacionalizëm, komb-shtet, liberalizëm; ▪ <u>të shpjegojë</u> ndikimin e iluminizmit dhe të romantizmit në lindjen e nacionalizmit; ▪ <u>të përshkruajë</u> nacionalizmin si ideologji të shek. XIX dhe ndikimin e tij në lëvizjet kombëtare në Evropë; ▪ <u>të përcaktojë</u> karakterin e nacionalizmit të popujve të Perandorisë Habsburgase e të asaj Osmane (Ballkan) dhe të shteteve gjermane; ▪ <u>të përshkruajë</u> lëvizjet nacionale në Perandorinë Habsburgase, në shtetet gjermane dhe në Perandorinë Osmane (Ballkan); ▪ <u>të paraqesë</u> skematikisht hartën e re të Ballkanit, duke përcaktuar në të shtetet e reja të krijuara në shek. XIX – XX. (Serbia, Greqia, Bullgaria, Rumania dhe Shqipëria) ▪ <u>të evidentojë</u> lëvizjen qytetare për të drejtën elektorale, çështjet punëtore dhe institucionalizimin e partive politike si fillesa të demokracisë liberale. ▪ <u>të shpjegojë</u> reformat sociale të Bismarkut në Gjermani, si fillesë e shtetit të mirëqenies sociale <u>të përzgjedhë</u> disa nga figurat historike kyçe që luajtën rol të rëndësishëm në ngjarjet e rëndësishme historike të periudhës 1650-1914; ▪ <u>të vlerësojë</u> shkallën e përdorimit të njohurive, shprehive, aftësive dhe të qëndrimeve që zotëron nxënësi për tematikën “Koha e ndryshimeve thelbësore”
--	--	---

	<p><i>Veprimtari praktike të sugjeruara:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Pashallëqet shqiptare në fokusin e politikës së jashtme të Francës. ▪ Monarkët gjermanë në Ballkan 1830 – 1876. (Në Greqi, Bullgari, Rumani). ▪ Progresi i burimeve energjetike, thelb i revolucioneve industriale. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ të <u>argumentojë</u> synimet e Francës në marrëdhëniet e saj me Ali Pashën; ▪ të <u>analizojë</u> arsyet e vendosjes së monarkëve gjermanë në Ballkan; ▪ të <u>analizojë</u> progresin e zhvillimeve teknologjike, duke evidentuar kalimin nga një burim energjetik në një burim energjetik më të avancuar.
--	---	--

Linja 3

Periudha tronditjeve të mëdha (1914-1945)

Përshkrimi i linjës

Në këtë linjë përfshihen tronditjet dhe krizat që çuan në fillimin e luftërave botërore. Nëpërmjet kësaj linje nxënës/i-ja do të kuptojë, do të analizojë dhe do të gjykojë për shkaqet dhe pasojat e Luftës së Parë dhe të Dytë Botërore. Ai/ajo do të identifikojë frontet e luftës dhe do të vlerësojë trashëgiminë e luftërave botërore në jetën ekonomike, politike dhe shoqërore të qytetërimit botëror. Kjo linjë i mëson nxënësve përpjekjet e bëra për kapërcimin e krizave veçanërisht atyre ekonomike, si dhe krijon te ata bindjen se çdo konflikt rajonal apo me shtrirje më të gjerë sjell kosto negative për të ardhmen e shoqërisë. Linja krijon një tablo të qartë për drejtimitet e ndryshme në fushën e artit, kulturës dhe mënyrave të jetesës në shoqërinë dy sistemeve (demokratike dhe totalitare).

Orë të sugjeruara 17

Nënlinja	Përmbajtje e sugjeruar	Objektiva
----------	------------------------	-----------

<p>Fillimet e krizave të shek. XX-të. Lufta dhe paqja (1914-1920)</p>	<p><i>Lufta e Parë Botërore. Trashëgimia e Luftës:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Krijimi i bllqeve politike ushtarake evropiane. (Antanta dhe Blloku Qëndror) ▪ Shkaqet dhe preteksti për fillimin luftës. Fillimi i Luftës së Parë Botërore. ▪ Veprimet kryesore luftarake gjatë luftës ▪ Përfundimi i luftës, Konferenca e Paqes, karakteri dhe vendimet. 	<p>Në përfundim të klasës së 11-të nxënës/i-ja :</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ të <u>analizojë</u> shkaqet që çuan në fillimin e Luftës së Parë Botërore ▪ të <u>përcaktojë</u> në hartë frontet kryesore në të cilat u zhvillua Lufta e Parë Botërore; ▪ të <u>shpjegojë</u> shkaqet dhe rrjedhojat e revolucionit të vitit 1917 në Rusi; ▪ të <u>përshkruajë</u> karakterin dhe vlerat e planit amerikan për paqen në botë (14 pikat e Willsonit); ▪ të <u>analizojë</u> disa nga vendimet më të rëndësishme të Konferencës së Paqes së arritur në Versajë; ▪ të <u>pasqyrojë</u> hartën e re politike të Europës pas Luftës e Parë Botërore. ▪ të <u>gjykojë</u> pasojat ekonomike, sociale dhe psikologjike të Luftës së Parë Botërore dhe të traktateve të paqes në përfundim të saj.
	<p><i>Veprimtari praktike e sugjeruar:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ 14 pikat e Willsonit dhe paqja e brishtë në Europë. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ të <u>analizojë</u> 14 pikat e Willsonit, duke i krahasuar me vendimet e Konferencës së Paqes.

<p>Qytetërimet midis dy Luftërave Botërore.</p>	<p><i>Sistemet politike në periudhën midis dy luftërave botërore:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Diktaturat e majta dhe të djathta. ▪ BRSS nën Stalinin. ▪ Fashizmi në Itali. ▪ Rënia e Republikës Demokratike të Vajmarit dhe ardhja në pushtet e nazistëve në Gjermani. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të përdorë saktë</u> konceptet historike kyçe: demokraci, komunizëm, fashizëm, antisemitizmi, nazizëm, imperializëm, social-demokraci, racizëm, proteksionizëm, ekonomi socialiste, krizë ekonomike, shoqëri civile, diktaturë, diktatura e proletariatit, lufta e klasave; ▪ <u>të përcaktojë</u> sistemet kryesore politike në vitet 1920 – 1939; ▪ <u>të analizojë</u> shkaqet e ardhjes në pushtet të qeverive totalitare në Bashkimin Sovjetik, në Gjermani dhe në Itali; ▪ <u>të analizojë</u> tiparet e sistemeve totalitare të majta dhe të djathta, duke bërë dallimet midis tyre; ▪ <u>të analizojë</u> politikën e Stalinit si pika kulmore e zbatimit të diktaturës së proletariatit dhe të luftës së klasave; ▪ <u>të përshkruajë</u> kushtet historike të ardhjes në pushtet të Musolinit; ▪ <u>të shpjegojë</u> tiparet e politikës së jashtme dhe të brendshme të fashizmit në Itali; ▪ <u>të përshkruajë</u> kushtet historike të ardhjes në pushtet të Hitlerit; ▪ <u>të shpjegojë</u> tiparet e politikës së jashtme dhe të brendshme të nazizmit në Gjermani; ▪ <u>të evidentojë</u> antisemitizmin e Hitlerit, që solli holokaustin, duke gjykuar për rrjedhojat e tij; ▪ <u>të gjykojë</u> rolin e liderëve politikë në rrjedhën e ngjarjeve historike të kohës, si, p.sh.: (Hitleri, Lenini, Rusvelti, Stalini, Musolini).
--	---	--

	<p><i>Ekonomia në periudhën midis dy Luftërave Botërore:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Sistemet ekonomike. ▪ Kriza e madhe ekonomike, tiparet dhe rrjedhojat e saj. ▪ Politikat e ndryshme që ndërmorën Anglia, Franca dhe SHBA-të për të dalë nga kriza ekonomike 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të analizojë</u> problemet ekonomike pas Luftës së Parë Botërore; ▪ <u>të krahasojë</u> tiparet e sistemit ekonomik kapitalist me ato të sistemit socialist, duke evidentuar industrializimin si tipar të përbashkët të tyre; ▪ <u>të analizojë</u> shkaqet dhe tiparet e krizës së viteve 1929 – 1933, duke përfshirë: <ul style="list-style-type: none"> - stoqet në tregje, - falimentimin e bankave, - papunësinë; ▪ <u>të analizojë</u> pasojat e krizës ekonomike në periudhën midis dy luftërave; ▪ <u>të shpjegojë</u> politikat e ndryshme që ndërmorën Anglia, Franca dhe SHBA-të për të dalë nga kriza ekonomike: <ul style="list-style-type: none"> ➢ Shteti i mirëqenies në Angli, ➢ Fronti Popullor në Francë, ➢ Marrëveshja e re (Kursi i ri i Rusveltit) në SHBA; ▪ <u>të gjykojë</u> arsyet e militarizimit të ekonomisë.
	<p><i>Shoqëria arti dhe kultura:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Niveli i jetesës - tiparet e përbashkëta dhe të veçanta. ▪ Rritja e rolit të shoqërisë, forcimi i rolit të rinisë, të gruas, të intelektualëve dhe të punëtorëve. ▪ Tiparet e reja të artit dhe të kulturës në të dyja sistemet. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të shpjegojë</u> ndryshimet sociale e kulturore që pësoi shoqëria në periudhën midis dy luftërave botërore; ▪ <u>të analizojë</u> tiparet social-kulturore të shoqërisë totalitare me ato të shoqërisë demokratike, duke gjykuar për këto tipare në plan krahasues; ▪ <u>të analizojë</u> shkaqet, synimet dhe arritjet e lëvizjeve feministe në SHBA dhe Angli, duke evidentuar përpjekjet e tyre për barazi sociale dhe politike; ▪ <u>të analizojë</u> karakteristikat e artit dhe të kulturës gjatë gjysmës së parë të shek. XX; ▪ <u>të vlerësojë</u> rolin që kanë luajtur në shoqëri dhe art figura të tilla, si, p. sh.,: Lorka, Elioti, Emilin Pankhërst, Remarku, Majakovski, Gorki, Kafka.

	<p><i>Veprimtari praktike të sugjeruara:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Rruga e Turqisë drejt evropianizimit - reformat e Atatürkut. ▪ Përhapja e ideve komuniste në Evropë. ▪ Jetë paralele: Rruga drejt kultit të individit (Stalini dhe Hitleri). 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të mbledhë</u> të dhëna për shndërrimin e Turqisë në një shtet të evropianizuar, duke gjykuar për rolin e reformave të Atatürkut në këtë proces; ▪ <u>të tregojë</u> rolin që luajti Internacionalja e Tretë Komuniste në përhapjen e komunizmit në botë; ▪ <u>të analizojë</u> format e përdorura nga diktatorët për ngritjen e kultit të tyre të individit, duke krahasuar Hitlerin me Stalinin.
<p>Lufta e Dytë Botërore(1939-1945)</p>	<p><i>Lufta e Dytë Botërore:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Shkaqet e Luftës së Dytë Botërore, karakteri i saj, frontet kryesore, përfundimi i luftës. ▪ Trashëgimia e Luftës së Dytë Botërore. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të shpjegojë</u> shkaqet që çuan në fillimin e Luftës së Dytë Botërore dhe karakterin e saj; ▪ <u>të përcaktojë</u> në hartë frontet kryesore të Luftës së Dytë Botërore; ▪ <u>të shpjegojë</u> rolin e grupeve të rezistencës gjatë Luftës së Dytë Botërore. ▪ <u>të analizojë</u> trashëgiminë e Luftës së Dytë Botërore : <ul style="list-style-type: none"> ➢ pasojat ekonomike, ➢ pasojat sociale, ➢ pasojat psikologjike; ▪ <u>të për zgjedhë</u> disa nga figurat kyçe që luajtën rol të rëndësishëm në ngjarjet historike të periudhës 1939 – 1945, si p. sh.: Çurçilli, Rusvelti, Stalini, Tito, De Gol; ▪ <u>të vlerësojë</u> shkallën e përdorimit të njohurive, të shprehive, të aftësive dhe të qëndrimeve, që zotëron nxënësi për ngjarjet historike të ndodhura gjatë dhe ndërmjet dy luftërave botërore.
	<p><i>Veprimtari praktike e sugjeruar:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kontributi i shqiptarëve në mbrojtjen e hebrenjve gjatë Luftës së Dytë Botërore. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të hulumtojë</u> për kontributin e shqiptarëve në mbrojtjen e popullsisë hebraike gjatë Luftës së Dytë Botërore.

Linja 4

Qytetërimet bashkëkohore (1945 – sot)

Përshkrimi i linjës

Kjo linjë ka për qëllim t'i njohë nxënësit me shkaqet e fillimit të Luftës së Ftohtë, arsyen e ndarjes së botës në dy blloqe dhe pasojat e saj në zhvillimet politike, ekonomike e shoqërore. Linja do të përshkruajë ecurinë e zhvillimeve të mëvonshme ekonomike e njohur si “mrekullia ekonomike” apo “ vitet e arta” gjate se cilës u realizua kalimi ne shoqërinë postindustriale dhe triumfoi shteti i mirëqenies sociale. Në këtë linjë

nxënësit do të prezantohen dhe me prirjet e qytetërimeve sot, si ndryshime në strukturën sociale dhe zhvillimin e klasës së mesme, rritjen e rolit të gruas në qeverisje; globalizmin, uniformitetin, zhvillimin e shkencës, teknologjisë, kulturës, artit dhe arsimit, për të evidentuar prirjen dhe perspektivën e qytetërimeve të sotme.

Orë të sugjeruara 22

Nënlinja	Përmbajtje e sugjeruar	Objektiva
<p>Qytetërimi botëror në periudhën 1945-1990</p>	<p><i>Bota menjëherë pas Luftës së Dytë Botërore (1945 – 1946):</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Konferenca e Paqes: ndryshime dhe ngjashmëri me traktatin e Versajës. ▪ Krijimi i OKB-së, arsyet dhe qëllimi i saj. 	<p>Në përfundim të klasës së 11-të nxënës/i-ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të përdorë saktë</u> termat dhe konceptet historike kyçe: Luftë e Ftohtë, Perde e Hekurt, superfuqi, bllok, detantë, dekolonizim, bashkekzistencë paqësore, denazistifikim, çmilitarizim, komitete për të drejtat e njeriut, armë bërthamore, garë armatimesh, ekonomi mikse , globalizëm, hipi; ▪ <u>të analizojë</u> kushtet historike të krijimit, karakterin dhe qëllimet e OKB-së. ▪ <u>të tregojë</u> kushtet historike dhe pjesëmarrësit e Konferencës së Paqes, duke analizuar vendimet kryesore të saj dhe ndryshimet që ato sollën në botën e pasluftës; ▪ <u>të analizojë</u> ndryshimet dhe ngjashmëritë midis Konferencës së Paqes pas Luftës së Parë Botërore dhe asaj të pas Luftës së Dytë Botërore.

	<p><i>Lufta e Ftohtë:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Fillimi i Luftës së Ftohtë. ▪ Krijimi i dy superfuqive (ShBA dhe BRSS). ▪ Organizimi i bllokut perëndimor, prirjet e zhvillimit politiko-ekonomik, integrimi ekonomik dhe politiko-ushtarak i shteteve brenda bllokut perëndimor. ▪ Organizimi i bllokut komunist: rrugët e vendosjes së regjimeve komuniste në vendet e Evropës Qendrore dhe Lindore, integrimi ekonomik dhe politiko-ushtarak i shteteve të bllokut komunist. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të përshkruajë</u> fillimet e Luftës së Ftohtë, duke analizuar shkaqet dhe pasojat e krijimit të dy blloqeve; ▪ <u>të analizojë</u> veçoritë e politikave të brendshme dhe të jashtme të dy superfuqive; ▪ <u>të përshkruajë</u> tiparet e përbashkëta të organizimit ekonomik-politik të shteteve të bllokut perëndimor; ▪ <u>të shpjegojë</u> arsyet dhe rrugët drejt integritit ekonomik dhe politiko - ushtarak të shteteve të bllokut perëndimor (Komuniteti Evropian i Çelikut dhe i Qymyrit, Komuniteti Ekonomik Evropian, NATO); ▪ <u>të shpjegojë</u> rrugët e vendosjes së regjimeve komuniste në Evropën Qendrore dhe Lindore; ▪ <u>të përshkruajë</u> tiparet e përbashkëta të organizimit ekonomik-politik të shteteve të bllokut komunist; ▪ <u>të shpjegojë</u> arsyet që çuan drejt integritit ekonomik dhe politiko-ushtarak të shteteve të bllokut komunist (KNER-i dhe Traktati i Varshavës);
	<p><i>Ekonomia:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Rindërtimi ekonomik i Evropës pas Luftës së Dytë Botërore. ▪ Veçoritë e ekonomisë në shtetet e bllokut komunist. ▪ Veçoritë e ekonomisë në shtetet e bllokut perëndimor. ▪ Revolucioni i Tretë Industrial, ndikimi i tij në zhvillimet ekonomike e shoqërore botërore. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të vlerësojë</u> rolin e programit të UNRRA-s dhe të Planit Marshall në rimëkëmbjen ekonomike të Evropës perëndimore; ▪ <u>të analizojë</u> karakteristikat e ekonomisë pas luftës; ▪ <u>të evidentojë</u> arsyet e bumit ekonomike në shtetet e bllokut perëndimor, duke e krahasuar me zhvillimin ekonomik në bllokun komunist; ▪ <u>të përshkruajë</u> prirjet e revolucionit të tretë industrial (elektronik); ▪ <u>të analizojë</u> ndikimin që pati Revolucioni i Tretë Industrial në perspektivën ekonomike shoqërore të botës.

	<p><i>Shoqëria, arti, kultura dhe arsimit në Europën e viteve 1945 – 1990:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Ndryshimet në strukturën shoqërore dhe në mënyrën e jetesës. ▪ Lëvizjet për të drejtat e njeriut. ▪ Zhvillimet e reja në art, në kulturë, në shkencë dhe në arsim. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të shpjegojë</u> ndryshimet sociale e kulturore që pësoi shoqëria europiane në periudhën 1945 -1990, duke krahasuar zhvillimet e shoqërisë në vendet kapitaliste me ato në vendet komuniste; ▪ <u>të përshkruajë</u> mënyrën e jetesës në shoqërinë Europiane të viteve 1945 – 1990, në plan krahasues mes vendeve kapitaliste e komuniste; ▪ <u>të analizojë</u> arsyet e lëvizjes pacifiste dhe të asaj për të drejtat e njeriut, duke vlerësuar arritjet e këtyre lëvizjeve; ▪ <u>të analizojë</u> lëvizjen feministe në vitet 1945 – 1990, duke evidentuar arritjet e kësaj lëvizjeje; ▪ <u>të analizojë</u> lëvizjen e të rinjve në vitet '60 – '70, duke gjykuar për rrjedhojat e këtyre lëvizjeve; ▪ <u>të përshkruajë</u> lëvizjen e popullsisë me ngjyrë kundër diskriminimit racial, duke evidentuar arritjet e kësaj lëvizjeje në fushën e të drejtave të njeriut; ▪ <u>të evidentojë</u> ndikimin e lëvizjeve sociale të gjysmës së dytë të shek XX në shoqërinë e atëhershme dhe në shoqërinë e sotme; ▪ <u>të tregojë</u> tiparet e reja që manifestoi arti, kultura, shkenca dhe arsimit në Europën e viteve 1945 – 1990; ▪ <u>të përzgjedhë</u> disa nga figurat kyçe që luajtën rol të rëndësishëm në ngjarjet historike të periudhës 1945 – 1990, si, p. sh.,: Gorbaçov, Kenedi, De Gol, Adenauer, Mone, Mandela, Martin Luter King etj.)
	<p><i>Veprimtari praktike të sugjeruara:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Izolimi i Shqipërisë. ▪ Gjallërimi i të rinjve-kërkesat e studentëve për hapësira të reja. ▪ Konferenca e Helsinkit dhe të drejtat e njeriut. ▪ Jetë paralele: Dy modele udhëheqësish Kenedi-Hrushovi. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të diskutojë</u> për shkaqet dhe pasojat e vetizolimit të Shqipërisë gjatë Luftës së Ftohtë; ▪ <u>të mbledhë</u> të dhëna për karakterin e lëvizjeve studentore në vitin 1968 në Europën Perëndimore dhe të diskutojë në klasë rreth tyre; ▪ <u>të vlerësojë</u> rolin e Konferencës së Helsinkit në promovimin dhe ruajtjen e të drejtave të njeriut; ▪ <u>të mbledhë</u> të dhëna dhe të diskutojë për veprimtarinë politike të brendshme dhe të jashtme të Kenedit dhe të Hrushovit.

Fitorja e demokracisë	<p><i>Përfundimi i Luftës së Ftohtë:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Shembja e murit të Berlinit dhe revolucionet demokratike në shtetet e Europës Qendrore dhe Lindore. ▪ Ndryshimet e hartës politike të Europës në përfundim të Luftës së Ftohtë. ▪ Shtetet ish-komuniste në periudhën e tranzicionit. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të përdorë saktë</u> termat dhe konceptet historike kyçe: revolucion demokratik, “glasnost”, “perestrojkë”, tranzicion për në demokraci, integrim, zgjerim i BE-së, integrim rajonal, grup etnik, konflikt etnik; ▪ <u>të përshkruajë</u> ngjarjet që shënuan përfundimin e Luftës së Ftohtë; ▪ <u>të analizojë</u> shkaqet e dështimit të sistemeve komuniste në shtetet e Europës Qendrore dhe Lindore; ▪ <u>të përshkruajë</u> rrugën e transformimeve drejt demokracisë të shteteve ish-komuniste, duke evidentuar elementet e shoqërive demokratike post-komuniste; ▪ <u>të evidentojë</u> në hartën politike të Europës, ndryshimet territoriale të pas Luftës së Ftohtë; ▪ <u>të analizojë</u> shkaqet dhe rrjedhimet e ndryshimeve territoriale në Europë: Bashkimi i Gjermanive, shpërbërja e BS-së dhe e Jugosllavisë, duke evidentuar si përfundim të procesit pavarësinë e Kosovës.
	<p><i>Bashkimi Evropian:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Hapat e mëtejshëm drejt integritimit evropian. ▪ Zgjerimi i vazhdueshëm i Bashkimit Evropian. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të evidentojë</u> Traktatin e Mahstritit, si vazhdues të procesit të integritimit evropian dhe krijuesin e Bashkimit Evropian; ▪ <u>të vlerësojë</u> rolin dhe rëndësinë e Bashkimit Evropian; ▪ <u>të listojë</u> në mënyrë skematike institucionet kryesore vendimmarrëse të Bashkimit Evropian, duke evidentuar misionin e tyre; ▪ <u>të analizojë</u> zgjerimin e procesit të integritimit euro-atlantik në shtetet ish-komuniste të Europës Qendrore dhe Lindore; ▪ <u>të analizojë</u> integrimin rajonal, si proces ndihmës i integritimit evropian.

	<p><i>Prirjet e qytetërimeve sot:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Jeta e përditshme në qytetërimet e sotme. ▪ Globalizmi, uniformiteti. ▪ Prirjet e mëtejshme të zhvillimit të shkencës dhe të teknologjisë. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të përshkruajë</u> format dhe mënyrat e ndryshme të jetesës në qytetërimet e sotme, duke gjykuar mbi raportet trashëgimi dhe tendencat e reja sot; ▪ <u>të analizojë</u> arsyet e rritjes së rolit të gruas në jetën shoqërore dhe politike sot; ▪ <u>të përcaktojë</u> elementet e globalizmit, duke analizuar ndikimin e tyre në perspektivën e shoqërisë globale; ▪ <u>të evidentojë</u> tiparet dhe prirjet e reja të artit, kulturës dhe arsimit; ▪ <u>të evidentojë</u> prirjet e zhvillimit të shkencës dhe teknologjisë drejt zbulimit të kozmosit, modernizimit dhe automatizimit të jetës; ▪ <u>të provojë</u> shkallën e përdorimit të njohurive, të shprehive, të aftësive dhe të qëndrimeve, që zotëron nxënësi për ngjarjet historike që nga viti 1990 e deri më sot.
	<p><i>Veprimtari praktike të sugjeruara:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Shqipëria drejt integrimit euro-atlantik. ▪ Evropa e Bashkuar dhe identiteti kombëtar. ▪ Republika e Pavarur e Kosovës- një e drejtë e mohuar për një popullsi në shumicë. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>të përgatisë</u> punime për përpjekjet e Shqipërisë drejt integrimit euro-atlantik ▪ <u>të shkruajë</u> ese për temën “Europa e Bashkuar dhe identiteti kombëtar” dhe të diskutojë e të debatojë për të në klasë; ▪ <u>të përshkruajë</u> rrugën e zhvillimit historik që ka përshkuar Kosova drejt Pavarësisë;

3. KËRKESA TË HISTORISË NDAJ LËNDËVE TË TJERA

HISTORI	MATEMATIKË
Për të gjitha linjat e nënlinjat	Nxënës/i-ja: <ul style="list-style-type: none"> ▪ të ndërtojë dhe interpreton grafikë, diagrame, tabela statistikore, për paraqitjen e të dhënave historike. (p. sh., vendosja në tabelë e të dhënave statistikore të dëmeve njerëzore gjatë Luftës së Dytë Botërore të vendeve të Europës. Hedhja e tabelës në grafikë dhe interpretimi i saj.)
Qytetërimet në antikitë dhe në mesjetë	
Qytetërimi në parahistori	Nxënës/i-ja: <ul style="list-style-type: none"> ▪ të përdorë numrat e shifrat romake për leximin dhe shkrimin e shekujve; ▪ të përdorë boshtin numerik për interpretimin e shkallës së kohës. (Vendos në boshtin numerik vitet para Krishtit dhe pas Krishtit.); ▪ të kryejë veprime matematikore në vlerë absolute, në funksion të llogaritjes së kohës. P.sh., përcakton sa kohë ka kaluar nga periudha e vendosjes së Republikës Romake. (viti 409 para K deri sot.)
HISTORI	GJUHË SHQIPE
Për të gjitha nënlinjat	Nxënës/i-ja: <ul style="list-style-type: none"> ▪ të interpretojë tekste dhe forma të ndryshme të komunikimit, përfshirë atë historik; ▪ të shprehë opinione, arsyeton, diskuton, argumenton dhe bën debate tërheqëse dhe argumentuese me tematikë historike; ▪ të shkruajë ese tregimtare, përshkruese dhe argumentuese me tematikë historike; ▪ të përzgjedhë informacionin e duhur historik në një vëllim të caktuar; ▪ të shfrytëzojë teknikat e duhura gjuhësore, për të shkruar një artikull historik; ▪ të shfrytëzojë rregullat e drejtshkrimit për shkrimin e një materiali historik; ▪ të lexojë dhe të interpretojë burime të ndryshme historike në dialektet gjuhësore.
Qytetërimet në antikitë dhe në mesjetë	
Qytetërimi në parahistori	Nxënës/i-ja: <ul style="list-style-type: none"> ▪ të përdorë teknikat, hapat dhe strategjitë për leximin dhe shkrimin e një dokumenti apo materiali zyrtar dhe jo-zyrtar historik; ▪ të dallojë në gjinitë e ndryshme letrare: ditarin, kujtimet dhe romanin historik.

HISTORI	LETËRSI
Për të gjitha nënlinjat	<p>Nxënës/i-ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ të shfrytëzojë veprat letrare-artistike, si burim informacioni historik. P. sh., nëpërmjet veprës së Homerit, njihet me organizimin shoqëror të jetës në antikitet. “Qytetërimi antik grek në veprën e Homerit”. ▪ të përdorë folklorin shqiptar si burim historik; ▪ të përdorë veprën e rilindësve për të vlerësuar rolin që luajtën ata në historinë e Shqipërisë. “Rilindësit-prodhim i epokës historike shqiptare”.
HISTORI	GJUHË E HUAJ
Për të gjitha nënlinjat	<p>Nxënës/i-ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ të shfrytëzojë gjuhën e huaj si burim për interpretimin në gjuhën shqipe të një informacioni historik. (p. sh., nxënësit në një veprimtari praktike i kërkohet të gjejë informacion me temë “Perandor romak me origjinë ilire”, duke shfrytëzuar si mjet burimor internetin.); ▪ të përdorë terminologjinë bazë historike në gjuhë të huaj. <p>Terminologjia bazë e historisë që i kërkohet anglishtes: History; civilization; state, nation; law; absolute monarchy; constitution; war; king; queen; time; place; religion; government; evidence; World War I/II; empire; expirer; ancient; BC (before Christ); AC (after Christ); medieval; century.</p>
HISTORI	TIK
Për të gjitha nënlinjat	<p>Nxënës/i-ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ të shfrytëzojë simbolet për shkrimin e shekujve me shifra romake në kompjuter. ▪ të përdorë word-processor-in për shkrimin e një materiali historik. ▪ të përdorë Power Point-in për prezantimin e një detyre në histori. ▪ të ndërtojë tabela, grafikë e diagrame në kompjuter, për të paraqitur me anë të tyre të dhëna të ndryshme historike. (p. sh. vendosja në tabela, diagrame e grafikë e të dhënave statistikore materiale dhe njerëzore të vendeve të Europës për periudhën e Luftës së Dytë Botërore.); ▪ të përdorë internetin për nxjerrjen e të dhënave për ngjarje dhe figura historike.
HISTORI	GJEOGRAFI
Për të gjitha nënlinjat	<p>Nxënës/i-ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ të shfrytëzojë mjetet mësimore gjeografike si harta, globi dhe busulla për lokalizimin e territoreve ku kanë

	<p>lindur dhe janë zhvilluar ngjarjet historike;</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ të lexojë dhe të interpretojë harta të ndryshme historike dhe gjeografike; ▪ të orientohet në hapësirë nëpërmjet hartës dhe globit, për të lokalizuar një territor të caktuar me vlera historike; ▪ të përcaktojë në hartë vendndodhjen e qytetërimeve. Argumenton rëndësinë e relievit dhe të klimës në zhvillimin e qytetërimeve; ▪ të përshkruajë teorinë e formimit të Tokës, për të argumentuar tezën e formimit të Tokës nga pikëpamja shkencore; ▪ të përkufizojë dhe të shpjegojë termat migrim i jashtëm dhe i brendshëm i popullsisë, për të treguar lëvizjet e popujve dhe pasojat që ato sjellin në qytetërimi, gjatë periudhave të ndryshme të historisë.
Qytetërimet në antikitet dhe në mesjetë	
Historia e qytetërimit	<p>Nxënës/i-ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ të tregojë ç'është mjedisi gjeografik, për të kuptuar ndikimin e tij në zhvillimin e qytetërimeve;
Qytetërimet në antikitet dhe në mesjetë	
Qytetërimet e hershme. (Mijëvjeçari IV – II pr. K)	<p>Nxënës/i-ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ të tregojë veçoritë e lumenjve Tigër, Eufrat dhe Nil, si bazë për lindjen dhe zhvillimin e qytetërimeve në luginat lumore.
Qytetërimet në antikitet dhe në mesjetë	
Qytetërimet në brigjet e deteve të Mesdheut	<p>Nxënës/i-ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ të tregojë veçoritë e detit Mesdhe, si bazë për lindjen dhe zhvillimin e qytetërimeve në brigjet e deteve.
HISTORI	Qytetaria
Për të gjitha nënlinjat	<p>Nxënës/i-ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ të përkufizojë dhe shpjegon konceptet liri, barazi, të drejta, ligj, komb, shtet, etni, demokraci dhe kushtetutë, për të shpjeguar zhvillimin historik të qytetërimeve; ▪ të analizojë dhe interpreton organizimin e familjes, të institucioneve dhe të shoqërisë, për të përcaktuar tiparet e jetës së përditshme përgjatë periudhave historike; ▪ të shpjegojë dhe analizon format e sistemeve të qeverisjes, për të shpjeguar organizimin shtetëror gjatë periudhave historike; ▪ të analizojë dhe interpreton besimet e ndryshme fetare (politeizmi, monoteizmi, krishterimi, islamizmi) për të shpjeguar rolin e fesë në histori.

4. KËRKESA PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT

Ky program është një dokument zyrtar, pjesë e tërësisë së dokumenteve zyrtare në lëndën “Historia e qytetërimit botëror”. Dokumente të tjera kryesore janë korniza kurikulare e gjimnazit dhe standardet e fushës kurikulare, ku kjo lëndë bën pjesë. Hartimi i programit është mbështetur si te korniza kurikulare, ashtu edhe te standardet e fushës.

Për të siguruar përdorimin sa më të mirë të programit, është e vlefshme njohja me dokumentet e lartpërmendura.

Te korniza kurikulare vëmendje e veçantë i duhet kushtuar:

- Synimeve të përgjithshme të kurikulës së gjimnazit,
- Synimeve të linjave ndërkurikulare,
- Vlerësimin të nxënësit me notë,
- Parimeve të mësimdhënie-mësimnxënies.

Në mënyrë që tërësia e dokumenteve zyrtare (korniza kurikulare, standardet e fushës së të nxënësve dhe programi lëndor) të zbatohen më së miri në dobi të nxënësve, përdoruesit e tyre duhet të njohin thellë programet lëndore të lëndës “Historia e qytetërimit botëror” për klasën paraardhëse dhe klasat pasardhëse.

Gjithashtu, përdoruesve të këtyre dokumenteve u lind nevoja të njohin standardet e të gjitha fushave të tjera të të nxënësve dhe të gjitha programet lëndore të të njëjtit vit.

Zbatimi i programit duhet të bëhet duke respektuar parimet e barazisë gjinore, etnike, kulturore, racore dhe fetare.

Objektivat e programit

Objektivat e programit janë për të gjithë nxënësit. Kjo do të thotë se të gjithë nxënësve duhet t’u jepet mundësia që të nxënë, çka përshkruhet tek objektivat. Realizimi i objektivave në tema, kapituj e njësi dhe renditja e tyre është zgjedhje e lirë e zbatuesit të programit.

P.sh., le të marrim te “Historia e qytetërimit botëror” klasa e 10-të, **objektivin:** *Nxënës/i-ja duhet të jetë i/e aftë* “të ndërtojë linjën e kohës, duke vendosur në të periudhat historike dhe ngjarjet e rëndësishme historike”. Ky objektivi do të thotë se të gjithë nxënësve duhet t’u jepet mundësia të ushtrohen për ndërtimin e linjës së kohës dhe për vendosjen në këtë linjë të periudhave historike.

Një objektivi përmbushet në nivele të ndryshme nga nxënës të ndryshëm. Mësuesi dhe autorët e materialeve mësimore duhet të mbulojnë të gjithë gamën e niveleve të nxënësve.

P.sh., le të marrim te “Historia e qytetërimit botëror” klasa e 10-të, **objektivin:** *Nxënës/i-ja duhet të jetë i/e aftë* “të përdorë një gjerësi burimesh historike dhe informacioni të duhur, duke përfshirë dokumentet, burimet e shtypura, historinë gojore, medie, piktura, muze, galeri, fotografi, muzikë dhe internetin si bazë hetimi vetjak, për ndërtimin dhe argumentimin e një ngjarjeje historike”.

Të gjithë nxënësve duhet t’u jepet mundësia që të përdorin burimet historike dhe ato të informacionit, por jo për të gjithë do të pretendohet i njëjti nivel i përvetësimit të

këtij koncepti historik. Një nivel arritjeje është grumbullimi, përzgjedhja dhe kuptimi i materialit historik. Një nivel më i lartë se ky është interpretimi i këtij materiali historik në kontekstin e njohurive të mara. Një nivel edhe më i lartë do të ishte gjykimi për të, duke mbajtur qëndrim personal, bazuar në argumente dhe duke parashikuar perspektivat e së ardhmes.

Orët mësimore

Programi “Historia e qytetërimit botëror”, për klasën e 10-të dhe të 11-të, ka natyrë tematike-kronologjike dhe është strukturuar në linja dhe nënlinja, që vijnë njëra pas tjetrës. Linja nënkupton tematika të gjera historike, ndërsa nënlinjat nënkuptojnë zbërthimin e këtyre tematikave (linjave) në kapituj (nënlinja).

Programi i historisë së qytetërimit botëror për **klasën e 10-të** trajton **“Historia e Qytetërimeve në antikitet dhe në mesjetë”**, që zhvillohen në **36 orë mësimore vjetore**, prej të cilave: **26 orë njohuri të reja dhe 10 orë veprimtari praktike**, pra në raportin 70% njohuri të reja kundrejt 30% veprimtari praktike.

Programi i historisë së qytetërimit botëror për **klasën e 11-të** trajton **“Historia e Qytetërimeve moderne dhe bashkëkohore”**, që zhvillohen në **72 orë mësimore vjetore**, prej të cilave: **50 orë njohuri të reja dhe 22 orë veprimtari praktike**, pra në raportin, 70% njohuri të reja kundrejt 30% veprimtari praktike.

Në linjën e parë, “Qytetërimi në parahistori”, klasa e 10-të, nxënës/i-ja mëson si ta vërë veten në pozitën e një historiani, si një eksplorues dhe mbledhës faktesh e dokumentesh, si përzgjedhës, gjurmues (kërkues/hetues), vlerësues dhe parashikues, i aftë për të mbajtur qëndrimin e tij/saj për ngjarje të ndryshme historike, duke u bazuar në burime historike. Vetëm në këtë linjë **ndryshon raporti ndërmjet njohurive të reja dhe veprimtarive praktike, në favor të këtyre të fundit.**

Veprimtaritë praktike shërbejnë për t’u ardhur në ndihmë nxënësit dhe mësuesit në orët e përpunimit, me raste sugjerimi për çështje të ndryshme historike, në lidhje me thellimin dhe përpunimin e njohurive dhe të shprehive të fituara në lëndën e historisë, duke e vënë nxënësin në qendër për mbledhjen dhe interpretimin e informacionit.

Nëpërmjet veprimtarive praktike duhet të integrohet historia e qytetërimit të popullit shqiptar me historinë e qytetërimit botëror, duke inkuadruar ngjarjet e historisë së popullit shqiptar në ngjarjet e historisë botërore, nëpërmjet periodizimit të historisë.

Sasia e orëve mësimore për secilën linjë është rekomanduese. Përdoruesit e programit duhet të respektojnë sasinë e orëve vjetore të lëndës; ata janë të lirë të ndryshojnë me 10% (shtesë ose pakësim) orët e rekomanduara për secilën linjë. Domethënë, mësuesi mund të vendosë të përparojë më ngadalë, kur vë re se nxënësit e tij hasin vështirësi të veçanta në përmbushjen e objektivave të nënlinjës, por mund të ecë më shpejt, kur nxënësit e tij demonstrojnë një përvetësim të kënaqshëm.

Në programin e lëndës “Historia e qytetërimit botëror” afërsisht **70%** e orëve mësimore totale janë për shtjellimin e njohurive të reja lëndore dhe **30%** e tyre janë për përpunim njohurish, nëpërmjet veprimtarive praktike, përsëritjeve dhe testeve.

Përpunimi i njohurive

Përpunimi i njohurive përmban:

- përsëritjen brenda një kapitulli të njohurive bazë të tij (konceptet themelore);
- testimin e njohurive-bazë;

- integrimin e njohurive të reja të një kapitulli me njohuritë e kapitujve paraardhës;
- integrimin e njohurive të reja me njohuritë e lëndëve të tjera (ndonëse këto integrame do të përshkojnë zhvillimin e çdo ore mësimore, gjatë përpunimit atyre u duhet kushtuar kohë e posaçme);
- përsëritjen vjetore (pavarësisht nga ndarja në linja ose në kapituj, lënda duhet parë si një e tërë);
- testimin vjetor (nuk është i detyruar).

Në orët mësimore, që i përkasin përpunimit të njohurive, mësuesi zhvillon edhe tema me nismën e tij ose me kërkesën e vetë nxënësve. Këto tema mund të pikënisen nga ngjarje aktuale ose thjesht nga kureshtja e nxënësve.

Gjatë përpunimit të njohurive duhet t'i kushtohet kohë e posaçme veçanërisht kultivimit të:

- aftësive të përgjithshme, si: e komunikimit, e menaxhimit të informacionit, e zgjidhjeve problemore, e të menduarit kritik dhe krijues;
- aftësive të posaçme lëndore, si: forcimi i personalitetit, edukimi i karrierës, aftësia për të vendosur në kohë dhe hapësirë ngjarjet historike, aftësia për të kuptuar, analizuar dhe argumentuar lidhjet shkak-pasojë, aftësia për të hetuar, interpretuar dhe parashikuar ngjarje historike, aftësia për të përdorur teknologjinë e informacionit si mjet burimor, aftësia për punë kërkimore, punë në grup etj.

Gjatë orëve të përpunimit të njohurive nxënësve duhet t'u krijohet mundësia të realizojnë detyra tematike, veprimtari praktike e projekte kurikulare, të zgjidhin situata problemore nga jeta etj.

Pjesë e përpunimit të njohurive është rishqyrtimi vjetor, i cili ka për qëllim të nxjerrë në pah konceptet dhe të përforcojë shprehitë dhe qëndrimet e nxënësve.

5. VLERËSIMI

Vlerësimi i nxënësit përshkon gjithë procesin mësimor dhe shërben për përmirësimin e këtij procesi. Vlerësimi i nxënësit nuk ka për qëllim të vetëm vendosjen e notës dhe as nuk përfundon me vendosjen e saj.

Vlerësimi mbështetet tërësisht në objektivat e programit lëndor dhe mësuesi nuk ka të drejtë të vlerësojë nxënësit për ata objektiva të arritjes, që nuk përshkruhen në program.

Objektiv i vlerësimit, nuk janë vetëm njohuritë dhe shprehitë, por edhe qëndrimet e nxënësve, si qëndrimet etike-sociale, në përgjithësi dhe ato të bashkëpunimit me të tjerët, në veçanti.

Mësuesi i historisë vlerëson me notë apo me stimul shkallën dhe dinamikën e pjesëmarrjes së nxënësve në procesin mësimor. Mësuesi, gjithashtu, vlerëson saktësinë e informacionit të paraqitur nga nxënësi, aftësinë e tij për të diskutuar, debatuar, krahasuar, argumentuar dhe parashikuar, duke mbajtur qëndrimin e tij personal ndaj një ngjarjeje apo figure të caktuar historike. Në lëndën e historisë mësuesi duhet të vlerësojë aftësinë e nxënësve për të punuar në grup dhe për të vlerësuar nga secili nxënës punën e anëtarëve të tjerë të grupit.

Mësuesi i historisë duhet të vlerësojë përdorimin e burimeve alternative nga nxënësit, ballafaqimin e tyre dhe forcën argumentuese ndaj një çështjeje të diskutueshme ose të

debatueshme në histori. Kriter vlerësimi për nxënësit në lëndën e historisë është dhe përfshirja e tyre në debat, duke respektuar mendimet e kundërta të njëri-tjetrit, të bazuara mbi argumente ose fakte historike.

Vlerësimi mund të bëhet individual ose në grup, në klasë ose jashtë saj. Nxënësi vlerësohet me notë, ndërsa demonstroi arritjet e tij me gojë, me shkrim, ose nëpërmjet veprimtarish e produkteve të tjera, si: veprimtari praktike, raste studimore, shkrimi i një ese-je, prodhimi i një CD-je, hartimi i një maketi për një ngjarje apo figurë të caktuar historike, projekte etj.

Në punime të nxënësve me grupe të vogla, mësuesi parashtron peshën e vlerësimit me notë të grupit në tërësi dhe të secilit nxënës në veçanti.

Mësuesi nuk e ka të detyrueshëm vlerësimin me notë të nxënësve në çdo orë mësimore dhe të vendosë nota në regjistër për secilën orë mësimore. Si rregull, nxënësit dhe mësuesit duhet të bashkëbisedojnë lirshëm, si partnerë rreth përvetësimit të njohurive të fituara në orët e kaluara dhe kryerjes mirë të detyrave jashtë klase.

Herë pas here mësuesi duhet të vlerësojë me notë, duke ua bërë të qartë nxënësve që në fillim qëllimin e vlerësimit dhe kriteret e tij.

Vlerësimi me shkrim shërben për aftësimin e komunikimit me shkrim dhe mund të realizohet jo vetëm me laps e letër, por edhe në rrugë elektronike.

Mësuesi e vlerëson nxënësin me notë për parashtrimet me shkrim në provimet periodike me shkrim dhe në prezantimet me shkrim të punimeve të tij, të zhvilluara vetë ose në grup.

Mësuesi planifikon provime periodike me shkrim për blloqe të gjera orësh mësimore që përbëhen nga një a disa kapituj, të cilët i bashkojnë objektiva të ndërlidhur të të nxënësve. Në përshtatje me qëllimin e vlerësimit me shkrim, ai përdor lloje të ndryshme testesh, që nga mini- testet pak minutëshe për një objektive të veçuar të të nxënësve, tek ato njëorëshe; teste me alternativë ose me zhvillim; detyra tematike, projekte kurikulare etj. Një formë e parashtrimit me shkrim nga nxënësit është dhe provimi përfundimtar.

Portofoli i nxënësit, si një mundësi vlerësimi e vetëvlerësimi, është një koleksion i punimeve të tij përgjatë vitit shkollor për një lëndë të caktuar. Ai mund të përmbajë provime me shkrim, detyra tematike, projekte kurikulare, fotografi e produkte të veprimtarive kurikulare, tabelë kronologjike të ngjarjeve ose të një periudhe historike, CD, dokumentar mbi një ngjarje historike, biografi për histori gojore, postera, albume, ese, artikuj publicistikë etj.

Portofoli i përngjet një albumi me anën e të cilit mësuesi, nxënësi vetë dhe prindërit e tij gjejnë informacion të shpejtë dhe të sintetizuar rreth progresit të nxënësit. Përzgjedhjet për portofolin bëhen nga nxënësit, mësuesi rekomandon.

Çrregullime të diagnostikuara, si: disleksia, vështirësi të veçanta gjuhësore, p.sh., të fëmijëve të ardhur rishtas nga emigracioni, merren parasysh nga mësuesi, duke u mundësuar këtyre nxënësve të vlerësohen me mënyra të posaçme, duke përjashtuar vlerësimin me shkrim ose me gojë.